

ŚWIAT i ŻYCIE

Ilustrowany dodatek tygodniowy
„DZIENNIKA ZACHODNIEGO“

Katowice, 30 listopada 1947 - Rok II

Nr 47

Wilhelm Szewczyk

» Idę, by walić młotem... «

28 listopada minęła czterdziesta rocznica śmierci Stanisława Wyspiańskiego. Dzieła tego wielkiego pisarza wstrząsnęły do głębi pokoleniem, które go wydało. Dramat jego i poezja zapoczątkowały nową erę w literaturze polskiej. I dziś, choć oddaliliśmy się nieco od stworzonych przez Wyspiańskiego mitów narodowych, musimy uznać jego patronat duchowy, zwłaszcza w teatrze. To też wspomnienie żywota i dzieła Stanisława Wyspiańskiego jest nie martwym obrazkiem historii i literatury, ale wspomnieniem żywym, czegoś co trwa.

Stanisław Wyspiański jako dziecko sześciolatnie

„I taki też cel miała ta cała jego wędrówka; ufny swej pamięci poety i wizjonera zapamiętywał popieszenie, a mimo to dogłębnie wszystkie szczegóły piękna, tak hojnie rozsypane ręką ludzką w miastach Zachodu, by je odtworzyć w Ojczyźnie, pokazać narodowi, uczyć go nowych porcji i nowych tęsknot. Uczył się ponadto pilnie tragedii greckiej, badał jej echa w nowoczesnym umyśle poety, filozofa, podobną mu się teorią Nietzschego, który początek jej wywiódł z muzyki.

Wrócił do kraju, do Krakowa, w którym w roku 1869 urodził się z ojca artysty rzeźbiarza. Już za młodu żył za pan brat z wielką sztuką, bywał w ich domu Matejko, przynosił pod pachą w czarnej ogromnej tece szkice, rozwijał je przed palającymi oczyma chłopca, objaśniał figury. Wyobraźnia Wyspiańskiego od młodości pracowała w kierunku stopienia elementów narodowych z elementami wiecznego i powszechnego piękna, za takie zaś uważał w pierwszym rzędzie piekno greckie, z niego wyprowadzał też wszystkie późniejsze pomniki gotyckie. Zauważył słusznie Feldman, w swej „Współczesnej literaturze polskiej“, że Matejko malował tylko obrazy historyczne, Wyspiański zaś mity narodowe. Komentarz ideowy potrzebny do obrazów Matejki wtopiony był u Wyspiańskiego w całość utworu. W tym sensie malarzkie będą też utwory dramatyczne.

Zaczął je pisać jeszcze w Paryżu. Już tu tworzą one jedności, złożone z architektury-malarstwa, muzyki i poezji słowa. Muzyka Wagnera bardzo pasuje do jego wizji malarzskich. W niej szuka patosu potrzebnego mu w dramacie. Nie należy zresztą zapominać, że niektóre pierwsze utwory dramatyczne Wyspiańskiego pomy-

ślane są jako libretta operowe, tak silny był od początku ów alians z muzyką. Takim librettem jest „Legenda“, rzecz o wiernej

Żyje Krakowem, w którym Wawel niepokoi historię, dla innych kamienną a dla wyostroznej wyciebraźni poety — burzliwą i tętniącą

„Autoportret artysty wraz z żoną“, malowany w 1904 r.

Wiśle i podwawelskim Kraków. Krak jest tu — powiedzą później si komentatorzy Wyspiańskiego — wyobraźniem czaru odrodzenia, którego moc spowoduje przywrócenie polskiej państwowości.

W „Kłatwie“ i „Sędziach“, dwóch tragediach antycznych z chórem, jako wyrazicielem pewnej drugiej rzeczywistości ukrytej na scenie, ujmie nas Wyspiański-artysta szczególnie opaniem atmosfery, w której jak w wacie zatapia osoby i zdarzenia. Niepokój sceniczny jest zasadniczym rysem jego talentu dramatycznego a i tam gdzie panuje wszechwładnie liryzm, służy on tylko jako zastona dla niepokojącego tętna zdarzenia.

ca nieustannie pod powłoką spokojnego, po austriacku zadwoilonego z siebie Krakowa. Rodzi się w Wyspiańskim, który jak niedawno Padwę, Paryż i Norwimberge, tak teraz znowu wytrwale przemierza zaułki krakowskie, przystając pod kościołami i chrojąc się przed gwarem ludzkim we wnękach wawelskich, rodzi się w nim historiozof. Poeci a zwłaszcza romantycy byli u nas prorokami, sędziami historycznej rzeczywistości i wizjonerami dla przyszłych pokoleń. Godząc w sobie konsekwentnie antyk i romantyzm, przemierzając swym duchem epoki i zatrzymując się tylko na krótko przy zdarzeniach i postaciach, które nadal świeciły niezmiennym światłem (taką postacią był dlań także Szekspir, o którego Hamletie napisał oryginalne studium), staje się konstatorem tej służby poetyckiej, którą wyznaje i spełnia Mickiewicz, Słowacki i Norwid. I tutaj — na przykładzie „Warszawianki“ i „Lelewela“ sąd Wyspiańskiego uznać możemy śmiało za sąd

Stanisław Wyspiański na łożu śmierci

nas współczesnych. I my bowiem coraz częściej dziś występujemy przeciwko „szalowi grobowemu“ którego jeszcze jedną postacią były minione lata wojny i okupacji. Romantyzm, jaki spotka się w tych utworach z surowym osadem poety, ów romantyzm książkowy i rodowy, dokonał wielkich spustoszeń zarówno w dziedzinie naszych narodowych wojen jak i na polu polityki polskiej.

Jednak po tej krytyce ustroju psychicznego naszego narodu daje nam Wyspiański dwie wielkie fragmenty duszy polskiej, obraz ówczesnej rzeczywistości i program. „Wesele“ i „Wyzwolenie“. Już przedtem powiedział Wyspiański ustami Papieża do pielgrzymki polskiej.

„Żyliście w Pysze i Dumie, w bezprawiu nurzając ręce, — zaliczcie zapomniałi o dusz tłumie zrodzonych w lichej stajence, zrodzonych w lichej zagrodzie, któreście w waszym pochodzie wozem triumfów miażdżyli...“

Ogląda się poeta na wszystkie warstwy narodu. Pieśń na cześć krzepy chłopskiej, jaką jest „Wesele“, odbiła się o mury Krakowa echem dotąd nieznanym, rów

spiąński kołom, które go wydały, wśród których się wychował ale które obserwował czujnie okiem niewdzięcznym, okiem sędzi narodowego.

I „Wyzwolenie“ jest takim wielkim dramatem narodowym, dramatem bezruchu i budzącego się czynu, tylko że w „Wyzwoleniu“ walka ta odbywa się na płaszczyźnie literackiej raczej, między Mickiewiczem, nawołującym do czynu, rewolucjonistą tęsknot narodowych a Mickiewiczem, milczącym strażnikiem narodowych grobów i pogrzebanych w tych grobach zapałów.

Ustawiczna walka Wyspiańskiego o siłę narodową, o ów po młodo polsku wyrażany wówczas czyn, nie była walką z wiatrakami. W społeczeństwie, przed którego oczyma rozmyślnie zestawiał potęgę z marnościami duszy narodowej, następował przełom, waliła się jakaś ściana, którą odgródziło się od wołania historii. Błdy młodzienc, który z wypiekami na twarzy wstępował do wyniosłych gotyckich Katedr Zachodu i drżąca ręką pisał pierwsze apostrofy do czynu, przeobraził się w milczącego mądrego twórcę, jednym skłonieniem powiek wskrzeszającego odległe

Ludwik Solski w roli starego Wiarusa z „Warszawianki“ (Pisiel Wyspiańskiego z 1904 r.)

nocześnie z nią szedł bowiem wyrzut za zmarnowane siły, utarczki niepotrzebne, pychę, słowa, słowa, słowa, ów zaklęty czar życia, zamykającego się w utartych konwencjach znanej sobie dobrze rodziny, otoczenia, warstwy. „Pon się boją we wsi ruchu“ oto co miał odwagę mówić Wy-

epoki, aby współczesne mu społeczeństwo polskie widziało w nich własną małość i sięgało do nich po potrzebną siłę.

Wyspiański, herold zgody i jedności narodowej, przerażał epokę. Te jego śliczne wersety o zgodzie, o zjednoczonym narodzie pozostaną na zawsze w pamięci polskiej. Z nich miała się narodzić późniejsza myśl polityczna, łącząca w sobie walkę o wyzwolenie społeczne chłopca, poczynając się już w wieku poprzednim, z wizjami poetyckimi.

Fragment pogrzebu Stanisława Wyspiańskiego w Krakowie. W głębi Sukiennice i kościół św. Wojciecha. Wszystkie zdjęcia Arch. fot. „Dziennika Zachodniego“.

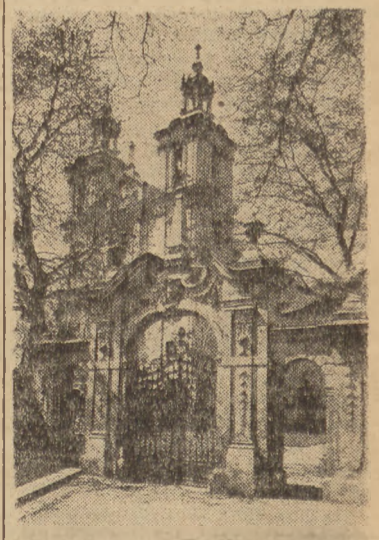
Czeskie książki o Chopinie

W Czechosłowacji ukazały się ostatnio trzy wydawnictwa o Chopinie: Sylwestra Hippmana „Fryderyk Chopin“, Roberta Loucky'ego „Chopin — baśnik tonu“ oraz biografia Chopina pióra Fr. Liszta w przekł. w. Belohlavy'ego pt. „Fr. Chopin“.

Pierwsza z wymienionych publikacji, której autorem jest kompozytor Hippmann, stanowi trzeci tom serii popularnych monografii pt. „Kdo ja?“ (Kto to jest?). W pracy swej krótkiej, lecz rzeczowo ujętej autor opierał się na źródłach zarówno polskich, jak i zagranicznych.

Praca prof. Loucky'ego, muzyka i gorącego wielbiciela Chopina, poświęca dużo miejsca m. in. stosunkowi Chopina do Czechów (jak Zywny, Jawurek, Czerny i in.), którzy w jego młodych latach odegrali poważną rolę. Książka wydana została w estetycznej szacie graficznej.

Trzecia publikacja jest przekładem wydanej w języku francuskim w r. 1852 w Paryżu biografii Chopina, pióra znakomitego kompozytora i wirtuoza węgierskiego, Liszta. Jest to pierwszy czeski przekład tego dzieła przetłumaczonego już na większość języków europejskich, w tej liczbie na język polski. Przekład czeski uzupełniony został spisem nazwisk z komentarzami. I ta publikacja ukazała się w pięknej szacie graficznej.

Kościół na Skalce w Krakowie, gdzie w Kryptce Zastużonych pochowany został Wyspiański

Foto St. Mucha, Kraków

Seanse, duchy, media i... pieniądze

Kontakty ze światem pozagrobowym

Jak zauważa praski „Argus”, zadanie spirytizmu, a raczej spirytualizmu wysuwa się w życiu współczesnym na plan pierwszy w stopniu wyższym, niż można by było przypuszczać...

uprawiania sztuczek, mających na celu jedynie wyłudzenie grosza od łatwowiernych bliźnich. DUCH, SPIEWAJĄCY JAK ZNUT Fakt ten skłania oczywiście wszystkich badaczy-naukowców do zwiększonej czujności i ostrożności...

Je życia Johna, od „a” do „et” zmyślone, i czekał, co nastąpi na dalszych seansach. Jakoż duch Johna Ferguson'a pojawił się znowu i jał ze wszystkimi szczegółami, w pięknym języku literackim recytować kłami, które profesor zasugerował Blanche Copper...

nią osobę nie tylko z okresu przeszłości, czy teraźniejszości, lecz nawet... z przyszłości. Uczony stwierdził bowiem, że duchy za pośrednictwem mediów mówią rzeczy, mające się dopiero zdarzyć...

TAJEMNICA KATASTROFY BALONOWEJ

Duch, materializujący się na seansie, może na podstawie zebranych przygodnie w drodze telepatycznej „informacji” mówić o rzeczach, które były znane tylko jednemu człowiekowi...

Duch poległego na wojnie brata prof. Soala oznajmił mu np., że kiedyś w dziecięcych latach, gdy obaj w Little Stambidge Rectory budowali dla rozrywki chatę...

Jeszcze ciekawsze jednak były dane, jakich komendant balonu sterowca „R 101”, H. C. Irwin udzielił w październiku 1930 roku...

Termin nadsyłania rozwiązań powyższych zadań upływa dnia 12 grudnia 1947 roku. Jednocześnie przypominamy, że dnia 5 grudnia rozstrzygane będą wyniki 51 Konkursu.

Odpowiedzi Redakcji. K. Daszkiewicz-Wojciechowski: Zadania interesujące, ale nie podał pan całego przebiegu rozwiązań...

DOWÓD ŻYCIA POZAGROBOWEGO

Spirytyści uważają za niezbite świadectwo istnienia życia pozagrobowego fakty z dziedziny tzw. „korespondencji krzyżowej”...

(Dokończenie na str. 4)

Przeczytajcie dzieciom...

ZOFIA BRONIKOWSKA

Jedzie święty Mikołaj

... Zebrali się Wszyscy Święci — stanęli przed bramą Raju: — Niech ci się w drodze poszczęści! Jedź zdrowo Mikołaju!...

... Popatrzył święty Jerzy — czy uprzęż jest jak należy...

Podeszła święta Agnieszka — wetknęła coś do mieszka...

Zadzwoił Piotr kluczami: — Ileż kłopotu z Wami!

Skoczył Kosma z Damianem — otwarli na oścież bramę...

A w chwili ostatniej przyszedł cichutki — Brat Franciszek...

... Przyniosłem konikom siano wyrosłe na rajskich łąkach...

I mleka pełniutki dzbanek dla kota, co się zabił...

... I okruszynki myszkom.

I jakąś kostkę dla pieska...

I ptaszkom — marznącym w śniegu — przyniosłem

manę niebieską!...

Zabierz to, zabierz proszę!

Cóż Ci szkodzi?...

Nie wzbraniaj...

Sam już wszystko ułożę!

Dosyć miejsca jest w saniach...

... Uśmiecha się Staruszek —

dobry, siwy Mikołaj:

— Dobrze — mówi. — Zabiorę

i od siebie coś dodam!...

I podszeptę dzieciakom —

niechaj też pamiętają...

— Ale już mi czas w drogę —

już tam na mnie czekają!...

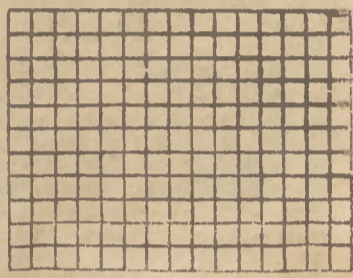
Rozrywki umysłowe

52 Konkurs Rozrywkowy i Autorski

Część I

Ostatni w tym roku Konkurs Rozrywkowy obejmie zadania, które ukazały się począwszy od numeru niniejszego aż do końca roku bieżącego...

wyrazów według podanych znaczeń, odwzorzyć również położenie czarnych pól. Rysunek jest ściśle symetryczny (względem obu osi i środka symetrii)...

W krzyżówkach tego typu nie używa się w ogóle słów dwuliterowych. Pionowo: 2. Drułg Niemcewicz...

Równoległe z Konkursem rozrywkowym prowadzimy nieustannie Konkurs Autorski, który polega na nagrodzeniu autorów trzech najlepszych zagadek...

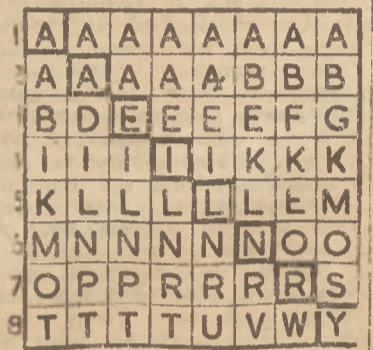
Przy rozwiązywaniu krzyżówki szkieletowej należy oprócz odnalezienia 2. Szarada — list. — pkt. 1 (ul. Stary Szaradziści)

Przemieniał przysłowiowa polska jesień złota, z drzew w ogrodzie już ostatnie wicher liście strąca...

Przy rozwiązywaniu krzyżówki szkieletowej należy oprócz odnalezienia 2. Szarada — list. — pkt. 1 (ul. Stary Szaradziści)

3. Logogryf — 2 pkt. (ul. W. Nowicki)

Z podanych w figurze liter należy ułożyć 8 wyrazów ośmioliterowych według podanych znaczeń. Literę czytane po przekątnej dadzą aktualne rozwiązanie.

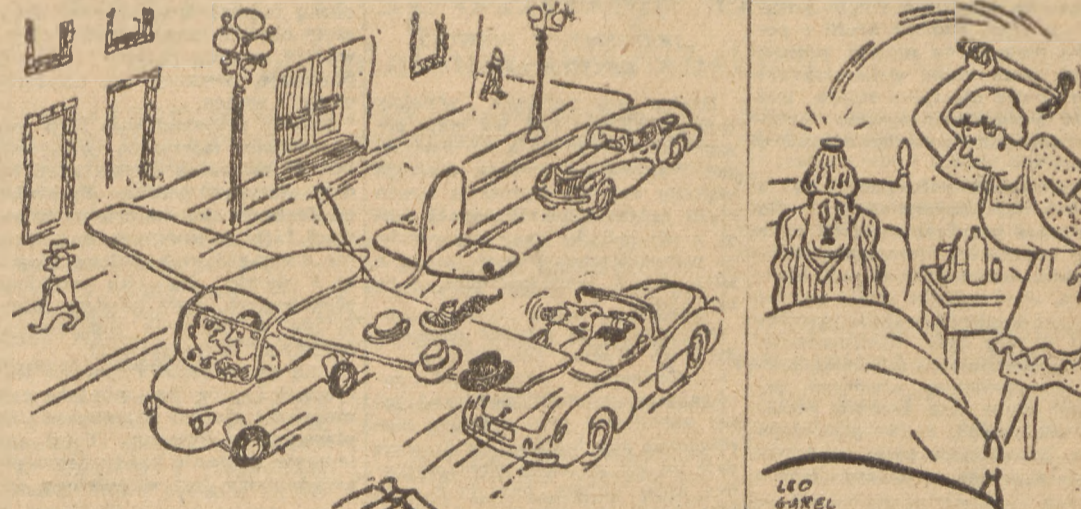
Znaczenie wyrazów: 1. potrawa słodka, 2. słodka poczysta odmiana śliwki, 3. światło dopótnie, 4. cienki kawałek chleba lub bułki z mąstnem...

Termin nadsyłania rozwiązań powyższych zadań upływa dnia 12 grudnia 1947 roku.

Odpowiedzi Redakcji. K. Daszkiewicz-Wojciechowski: Zadania interesujące, ale nie podał pan całego przebiegu rozwiązań...

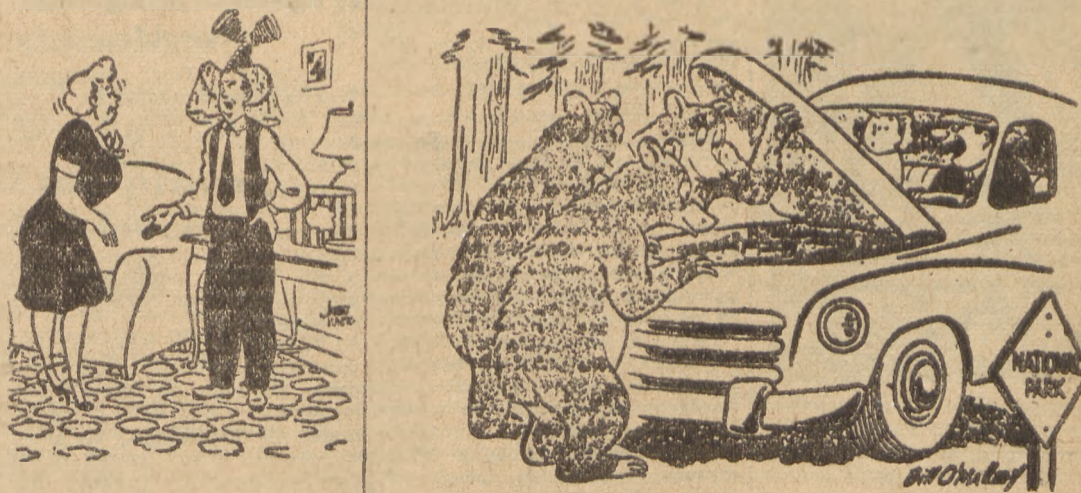
Świat się śmieje...

AUTOPLAN TEN MA RACJE

— Czy nie uważasz, że trzeba było złożyć skrzyżła po wyładowaniu? — Czy nie mogłaś potłuc lodu przed zastosowaniem zabiegu?

DEMONSTRACJA W REZERWACIE PRZYRODY

— Teraz zobacz sama, jak grupie wygląda w tym nowym kapeluszu! — Zdaje się, że te niedźwiedzie nie widziały jeszcze tego rodzaju samochodu...

Biała Księga Szwecji

Ministerstwo spraw zagranicznych Szwecji wydało ostatnio nową Białą Księgę (dwie poprzednie były wydane przed kilku miesiącami), która nasławiła dodatkowo wypadki, poprzedzające inwazję niemiecką na Danię i Norwegię w roku 1940...

Wynika z nich, iż okupacja Danii i Norwegii nie była całkowitą niespodzianką dla rządów państw skandynawskich, które w ciągu tygodni, poprzedzających bezpośrednią akcję Niemców, otrzymały informacje o podejrzanych przygotowaniach niemieckich.

O ile chodzi o Szwecję, to jej środki obrony w części południowej kraju były bardzo słabe i częściowa mobilizacja przeprowadzona 9 kwietnia 1940 roku, nie dała wielkich wyników. Brakło broni i amunicji, a reorganizacja armii szwedzkiej była dopiero w początkach. Na wysokości zadania była jedynie marynarka, nowoczesnie wyposażona i gotowa do akcji.

Biała Księga porusza również plany interwencji Sprzymierzonej w Skandynawii i ich starania celem uzyskania zgody Szwecji i Norwegii na przepuszczenie wojsk, mających przybyć z pomocą Finlandii. Odpowiedź obu państw skandynawskich wypadła negatywnie, gdyż oznaczałoby to w praktyce zrezygnowanie z neutralności, a tym samym wołanołoby oba państwa w orbitę Wielkiej Wojny. (18)

Rozwiązanie zadań z nr. 43

10. Krzyżówka — Logogryf. Rozwiązanie: Dziennik Zachodni. Słowa pomocnicze: 1. Rodan, 2. kikut, 3. kozak, 4. Lella, 5. mniemanie, 6. 7. nit, 8. Boh, 9. oda, 10. Tucy, 11. Duala, 12. winko, 13. Kazan, 14. filr, 1. dom, 11. kle, 111 tuz, 1V. skl.

Rozwiązanie zadań z nr. 45

16. Rebus. — Połowy dokonał ten, co zaczął. 17. Szarada sportowa. — Konkurs sportowy Dziennika Zachodniego. 18. Układanka cyfrowa szyfrowana. — Przyjaźń narodów słowiańskich. Spółgłoski — współrzędne tabelki liczb: b, d, k, p, t, z. Rozwiązanie wysuwanki: brom, dysproz, kobalt, polon, tor, złoto. Uzupełnione słowa oraz szyfr: Prozak — po, krupnik — pu, ostrzyga — ty, tortura — tu, kaszta — ka, taraban — ba, ozimina — zi, porada — pa, krytyka — ky, kabala — ba, ropucha — pu, epopea — pe, fabryka — by, opinia — pi, taboret — to, pokrywa — py, pokraka — ko, proteza — pe, matrona — to, dobytek — dy, warcaby — ba, szpagat — pa, pryca — py, Niemka — ke, depozyt — dy, Sorbona — bo, družba — du.

